

WAGNERIANA CATALANA Nº 22 ANY 2005

TEMA 10. ALTRES TEMES.

TÍTOL: L'ÈTICA WAGNERIANA I EL TEATRE POPULAR

AUTOR: *Cebrià de Montoliu*

Reproduïm aquest article, publicat al Diari "El Poble Català" en la seva edició del 4 de febrer de 1905, signat per "C.M", inicials que corresponen a Cebrià de Montoliu*, perquè tot i tenir un segle d'antiguitat, és perfectament vigent. L'article, la referència del qual ens va ser facilitada gentilmente per l'escriptora. Angela Cerdà i Surroca, va ser publicat en dues parts, els dies 4 i 11 de febrer de 1905, i formà part de la secció d'Acció Social. Va ser escrit amb motiu de la representació de "Els Mestres Cantaires", al Liceu, obra que va suscitar força polèmica entre els crítics d'aquell diari. Ha sigut adaptat al català normalitzat.

L'acció social no està renyida amb l'art, al contrari, una i l'altra es complementen i s'ajuden bellament. Qui en dubti ho vurà pel que segueix. Sigui'ns doncs permès introduir avui en aquestes notes socials un poc de l'art diví que, amb el seu ritme sonor, distreu la freda monotonia de la prosa. La representació dels *Mestres Cantaires* serà el meu tema.

No és el meu objecte tractar de la significació i transcendència d'aquest succés teatral del dia –assumpte important que, sigui dit de passada, no veig que hagi estat tractat amb prou justesa per aquells a qui correspon. Tampoc no m'he proposat d'abordar de ple el tema gairebé inexplorat, que jo sàpiga, de l'ètica social wagneriana. És el meu únic objecte exposar breument algunes consideracions etico-socials que l'audició dels *Mestres Cantaires* m'ha suggerit, revelant-me, amb més força que mai, el gran fons d'esperit democràtic universal, de socialisme en el seu veritable sentit, que batega en l'obra total de *Wagner*. I consti que, en fer-ho, no reclamo cap especial competència tecnico-musical, que ni tinc ni crec necessària per al meu objecte. Reclamo sí el dret indiscutible de tot home, és a dir, de tota persona que tracti de pensar i de sentir pel seu compte, a judicar sincerament tota obra d'art, que al cap i a la fi se li adreça en tant que públic, i és aquest per dret propi el jutge que en darrera instància ha de decidir.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
Http://www. associaciowagneriana.com. info@associaciowagneriana.com

En primer lloc i per entrar d'un cop en matèria, diré que aquesta obra desmenteix aquells ultrawagnerians devots de certs temples d'iniciats, que no semblen voler veure en *Wagner* altra cosa que un Sancta Sanctorum inexcrutable, un misteri cobert de misteris sols accessibles als pocs escollits que s'hi consagren absolutament.

Sigui'm permès abans de passar a discutir aquesta opinió observar que aquesta extraordinària gelosia, per molt explicable i fins i tot excusable que sigui com a efecte del *trop de zèle* o amor mal entès, no és gens adequat per al fi que persegueixen alguns dels seus mateixos defensors, perquè és en el fons un gran obstacle que s'interposa a la franca entrada de *Wagner* en l'esperit popular.

Tots els genis han hagut de patir dels comentadors, però a ningú potser tant com a aquest li escau l'adagi popular "Guardi'm dels meus amics, puix dels meus enemics me'n sé guardar jo".

Anem a veure com els *Mestres Cantaires* ens mostra la certesa de l'opinió exposada, que encara que naturalment ho és tot menys exclusiva, meva i original, no crec que hagi tingut fins ara prou defensors. Sense tocar per res la qüestió indiscutible dels misteris que, com tota obra genuïna d'art, conté aquesta i que són sols accessibles als esperits cultes i especialment instruïts, anem a veure per mitjà d'ella l'obra general de *Wagner* com a una obra francament i decididament democràtica i que, lluny d'ésser un llibre de set segells, com es pretén, és potser una de les que més s'acosten als ideals moderns del teatre popular.

Aquí, tot, l'assumpte i la manera de tractar-lo, l'argument i la manera de resoldre'l, el quadre, la tendència general i el fonament de l'obra són populars.

Quina és la moral de la comèdia? Simplement el triomf del geni per sobre de totes les traves del dogmatisme acadèmic, acomplert per obra i gràcia de l'opinió popular –tema favorit de *Wagner* que apareix sovint sota diverses formes a les seves altres obres, però que només en aquesta assoleix el seu ple desen-volupament.

I noti's, sobretot en el seu final apoteòsic, com la simpatia del poble és la mà salvadora de l'heroi. "El geni no és planta d'hivernacle", ve a dir-nos el poeta, "no el busqueu en les escoles, que només el saben dissecar, després que l'han mort; busqueu-lo en el poble, enmig del qual floreix lliurement i amb el qual es nodreix de saba".

Però no és només popular la moral o el fons ètic del drama. Vegem l'assumpte. ¿Pot donar-se un quadre més palpitant de la vida burgesa alemanya del temps de la Reforma que el que ens mostra aquesta obra en totes les seves escenes i, sobretot, en l'esplèndid tercer acte? Quadre ideal i real alhora, car aquesta burgesia no és ben bé la burgesia luterana i

germànica, tota grisa i tancada en una concepció reli-giosa i austera i depriment. Com sap trasfigurar *Wagner* aquesta burgesia, fent bategar impetuosament el seu cor encara medieval amb les amples pulsacions de l'esperit democràtic modern nascut a l'escalf de la gran revolució on tanta part ella tingué! I com hi sap fer ressaltar la importància del concepte social de l'art tan necessari en tota democràcia i en tota societat ben constituïda, amb l'encisador tipus popular de **Hans Sachs**, amb el magnànim acte de **Pogner** en donar la seva filla **Eva** com a premi d'un certamen i, sobretot, en el bonic símbol de **Walter**, el noble, que, per obra de l'amor i de l'art, la guanya, tot fent així l'aliança amb el poble!

I si d'aquí passem als personatges veurem com *Wagner* es complau en els tipus que més impressionen l'esperit popular i com, no content d'això, encara els accentua fins als darrers límits de la caricatura i de la idealització per ferir més vivament la imaginació del poble. Vegi's només els tres personatges principals d'aquesta obra, **Beckmesser**, **Walter** i **Hans Sachs**, tres caràcters vivents, que enmig de llurs necessàries contradiccions, es completen, s'equilibren mutuament. Aquests tres tipus que *Wagner* fa jugar a la seva trama d'interès purament musical són universals i els trobem arreu en tots els ordres i esferes de la vida. Són l'esquerra, la dreta i el centre de totes les mil formes de l'activitat humana; l'ortodòxia i l'heretgia; la conser-vació i la revolució amb el seny comú com a centre de gravetat i d'equilibri; la resis-tència, la potència i el punt de suport de tota palanca i de tota força.

Només que, com *Wagner* se sent natu-ralment més **Walter** que **Beckmesser**, exagera de manera convenient segons les seves inclinacions tots dos caràcters i així, tan com afalagat l'un, l'atre surt mal parat de les seves mans implacables. Va prou bé anar a la seva biografia per a comprendre el que aquest **Walter**, com tots el **Walter** que hi ha hagut i hi haurà, hagué de patir dels seus **Beckmesser**, i massa que es veu el gran revolucionari polític en el sol fet d'aquesta cruel venjança artística.

Però aquesta exageració cessa en la figura de **Hans Sachs**. Sembla que aquí *Wagner* no la creu necessària. I té raó, perquè què és **Hans Sachs** sinó la personificació del mateix poble, és a dir, del poble en el seu estat normal, just i estrany equilibri de prosa i poesia; utilitari per necessitat, somniador per temperament? **Sachs** no és ni progressiu ni regressiu, ni esquerra ni dreta; ni tan sols centre pot dir-se en absolut. Ell és i res més; és amb ell mateix i amb tots els altres, siguin mestres empellats en les vitrines acadèmiques, siguin genis lliures com el vent. Ell dóna una mà al passat i una altra a l'esdevenidor que abraça, sense deixar d'ésser ell mateix; i és vell i jove alhora i universal sempre, perquè sap renovar-se a temps. Així mateix és el poble quan circumstàncies extraordinàries no el treuen de lloc, ni l'empenyen a crucificar

sants heretges, a decapitar reis innocents. El seny i bonhomia són les seves virtuts especials, per això no li costa cap esforç veure-les simple-ment retratades en la figura de Sabater-poeta.

I tanmateix, vegeu l'infantilisme que hi ha al fons d'aquestes exageracions. Són d'efecte purament es-cènic. Prou riu i se'n burla el poble del **Beckmesser** del drama; prou escarneix els seus grinyols quan executa la serenata; amb quin gust no veu castigades les seves burdes tartuferies i com esclata de satisfacció davant la formidable batussa final del segon acte! Però surt del teatre i els Beckmessers reals de cada dia, en lloc d'hilaritat, li produeixen respecte i els Walters, en lloc d'admiració, pietat. És que, trencat el màgic encís del prisma de *Wagner*, ja no els sap distingir. I pensar que tan plens no van els carrers d'uns i altres! Però aquí els papers estan canviats: els Beckmessers són nobles i els Walters, plebeus; els primers duen barret de copa, tenen arrogant figura i rumbegen títols acadèmics i reputacions universals, mentre que els Walters, despullats de llurs brocats i satins, no són més que uns pobres diables carregats de pretensions; sense comptar que, a la vida ordinària, ni els primers solen caure ni els segons triomfaran fàcilment com *Wagner* els pinta. ¿Com voleu doncs que uns i altres siguin reconeguts després de tan radical travestiment?

I no es digui que aquest popularisme sigui cosa exclusiva dels *Mestres Cantaires*, perquè, si bé no pot negar-se que, sobretot a causa de l'assumpte, és aquesta la més saturada d'esperit democràtic, poc treball costaria d'estendre les consideracions anteriors a les altres obres de *Wagner*. Totes, des de *Rienzi* i el *Vaixell Fantasma*, fins al gran misteri de *Parsifal*, n'estan fortament impregnades. Fixi's només el lector que la llegenda és l'assumpte propi del seu temperament i el tema favorit dels seus drames. Quan la llegenda passa a mite (de la llegenda viva a la morta), se sent que *Wagner* no és al seu propi terreny. Fixi's que la música, o el comentari musical que acompanya els seus drames, no és més que un nexa misteriós que enllaça el poble amb l'escena; que això justament obeeix a la pretensió de *Wagner* de fer el seu teatre l'hereu del teatre grec; que en tota la seva estructura i pla general està treballat a grans traços, amb vistes al gran públic, a la manera d'una gran decoració escènica. Fixi's el lector en tot això i digui francament si no hi ha raó de sobres per a considerar aquest teatre com un teatre popular, realment, el primer teatre líric popular del món, perfectament agrupable, en aquest concepte, junt amb el teatre grec i Shakesperià, en oposició a l'aristocràtica òpera italiana i els seus derivats cortesans estrangers de Gluck i Mozart. I consti que en fer això no tracto de discutir ni comparar el mèrit relatiu d'aquestes obres, sinó solament de posar-les cadascuna al seu lloc.

Ja sé que això no plaurà a molts wagnerians i altres que, sense ser-ho, afalaguen un borrós concepte aristocràtic de l'art, que tendeix fatalment a convertir-lo en artifici. Ja sé que, malgrat la gran evidència, no estan lliures d'objeccions les meves afirmacions. Pel que fa al primer, només diré que, com que no entenc que tinguin ells l'exclusiva de l'art en general, ni de *Wagner* en especial, he cregut necessari servir l'un i l'altre, malgrat els seus propis devots, presentant aquest sota el seu veritable aspecte i destruint un prejudici que tant de mal li ha fet i que, fins ara mateix, priva d'un gran goig i ensenya-ment estètics a gran part del nostre públic. I pel que fa al segon, que siguin les que es vulguin les teories d'expressió i figuració musical que, com a negre papu, han volgut treure els crítics, per espantar les criatures; i sigui la que es vulgui la complicitat que el mateix *Wagner* pugui tenir en aquesta qüestió, efecte de la seva educació més musical que literària i també de la seva pruija tan germànica d'especular-ho i sistematitzar-ho tot. Res d'això no pot destruir la força dels fets i raons exposats que, sense necessitat d'acudir als seus propis escrits, demostren la decidida intenció de *Wagner* de fer un teatre popular.

Si ho ha aconseguit o no, això ja és una altra qüestió, quecom més dicutable, considerada absolutament. Poden discutir-se les influències, aventatjoses o perjudicials, que la intervenció en la seva vida del rei Lluís de Baviera hagin tingut al seu art, permetent-li un luxe de mitjans i complicacions, que, per bons que es creguin, no deixen de representar una contradicció amb el seu fonament popular. Però el que no pot posar-se en dubte és que, malgrat aquestes contradiccions, tot el teatre de *Wagner*, llevat potser d'alguna part de la *Tetralogia*, ha tingut immensa acceptació popular arreu on s'ha representat en condicions. I no sols això, sinó, com el mateix *Wagner* es plau a profetitzar als *Mestres Cantaires*, amb l'esmentat triomf de **Walter**, i com ell mateix es plau a confessar als seus escrits, és al poble principalment a qui deu la seva fama i la seva glòria.

I per si altra prova d'això mancava, aquí teniu la representació a Barcelona *dels Mestres Cantaires*, l'única responsable d'aquest llarg article: aquesta obra, tinguda per la més abstracta i enrevessada dintre de l'anomenat sistema wagnerià, malgrat la seva deficient execució, amb tanta justesa i competència criticada en aquest mateix diari, ha merescut del nostre públic una rebuda més que efectiva: entusiasta. I en parlar del públic ens referim al veritable públic dels pisos superiors, que, en general, és l'únic que va al teatre per escoltar, veure i sentir el drama. No direm que l'hagi comprès, però sí que, donades les condicions en què ha estat posat en escena, no podia esperar-se una acceptació més falaguera.

Què succeirà el dia en què, cumplint els vots dels veritables fidels de l'art, les empreses es

decideixin a posar aquestes obres amb les condicions necessàries, és a dir, dites en català i donant a la lletra i a la música la importància respectiva, seguint les pròpies indicacions del mestre? Aquell dia, i no abans, el teatre de *Wagner* apareixerà sota la veritable llum i podran apreciar-se les seves condicions estètiques reals. Aquell dia el nostre poble posseirà quelcom del que avui tant li manca i que tan manifestament demana als qui tenen l'encàrrec de la seva educació artística. Aquell dia la santa i fecunda comunió del poble i del seu verb, el geni poètic, rebrà una poderosa ajuda amb la instauració d'un teatre genuïnament popular. I el que dèiem sobre el teatre i el seu cas especial en aquesta obra, cal estendre-ho a totes les formes d'art. Cal que els artistes vagin al poble dretament, immediatament, francament. Cal que es trenqui el fatal glaç d'una separació secular entre els dos pols d'una mateixa força social. Per al bé de la pàtria, de l'art i de la societat cal que els artistes deixin de córrer adelerats darrera el duro del rendista que envileix, per demanar simplement el ralet del proletari que els ennobleix i que, passada la inevitable confusió dels primers moments, els ha de compensar plenament, no els càpiga dubte, de llur generós sacrifici; car aquí, com arreu, és una realitat que "qui vol salvar la seva vida la perdrà i que vol perdre-la, la salvarà".

És hora ja que caiguin els murs inútils que, fins ara han mantingut apartat el poble del temple de l'art; que els nostres crítics deixin d'ésser banals traficants i acaparadors de gèneres avariats, per convertir-se en honrats intermediaris entre el poble i els artistes o, més ben dit, en sagrats ministres, missatgers entre els dos reialmes avui igualment desolats de l'art sense fidels i del poble sense ideals.

Però, és possible tal miracle? Qui és capaç de dir que sí o que no? L'Amor i la Fe només poden respondre. Així almenys ens ho permet esperar el nostre gran poeta nacional dels grans temps del nostre poble i del nostre art, amb aquesta bonica paràbola, puríssima versió lul·liana de la wagneriana de ***Parsifal***, que, com anell al dit, se'm presenta per a atresorar el meu pensament: "*Anava l'amic per un prat delitós, e viu gran res de donzells qui encalçaven papallons volanders en lo prat, e en llur carrera los donzells calcigaven les flors; e on pus trevallaven los donzells en pendre los papallons, pus los papallons volaven alt. E l'amic, qui açò guardava, deia: -Açò esdevé ab aquells qui ab assubtilaments cuiden entendre l'amat, lo qual als simples obre les portes e tàncales als subtils; e la fe solament mostra los secrets del amat per la finestra del amor*"

***Cebrià de Montoliu**

Cebrià de Montoliu i de Togores, (Palma de Mallorca 1873-Albuquerque, New Mexico

1923). Home de lletres, advocat, urbanista i intel.lectual avançat. Promotor de la societat cívica "Ciutat Jardí". Col.laborador de "El Poble Català", "La Veu de Catalunya" i altres publicacions de la seva època. Traductor al català d'obres de J. Ruskin, W. Shakespeare, R.W Emerson, W. Whitman, etc.